

Modely ukončování bytové nouze

Magdalena Opletalová¹

ABSTRAKT

Cílem článku je vytvořit mapující přehled modelů ukončování bytové nouze pro praktické využití sociálními pracovníky v kontextu sociální práce s osobami ohroženými bytovou nouzí a tyto modely popsat. Teoretickými východisky jsou Luhmannův princip, reformní paradigma. Tato teoretická studie se metodou desk research věnuje popisu modelů ukončování bytové nouze včetně jejich efektivity a využitelnosti. Text představuje přehled možností využívání modelů ukončování bytové nouze jako nezbytnou pomůcku pro navrhování a realizaci projektů a metodických přístupů při práci s osobami ohroženými bytovou nouzí včetně komunikace se stakeholdery (obce, kraje a další).

KLÍČOVÁ SLOVA

sociální práce, bytová nouze, Housing First, Housing Led, Housing Ready

ABSTRACT

The aim of the article is to create a mapping overview of models of ending housing need for practical use by social workers in the context of social work with people at risk of housing need. Theoretical background is The Luhmann principle and The Reform paradigm. The text is a theoretical essay, and the desk research method was used. A description of models of ending housing need, including their effectiveness and applicability. The text presents for social workers an overview of the possibilities of using models of ending housing need as an essential tool for designing and implementing projects and methodological approaches to work with people at risk of housing need, including communication with stakeholders (municipalities, regions and others).

KEYWORDS

social work, housing need, Housing First, Housing Led, Housing Ready

Přehledová studie vychází převážně ze zahraničních zdrojů, věnuje se problematice bytové nouze a modelům jejího ukončování, východiskem je reformní paradigma (Payne 1997). V článku jsou představeny a popsány jednotlivé modely včetně jejich prokázané efektivity a cílové skupiny, pro které jsou relevantní. Cílem článku je poskytnout aktuální mapující přehled o ukončování bezdomovectví a vyvodit doporučení pro výkon sociální práce. Ve studii jsou zohledněny zdroje publikované od roku 2019.

ÚVOD

Počet lidí bez domova dlouhodobě celosvětově roste (O'Campo 2022), tudíž ukončování bezdomovectví představuje stěžejní výzvu pro sociální práci. Pro zdraví jednotlivce i domácnosti představuje bydlení zásadní sociální faktor, chybějící či

¹ Mgr. et Mgr. Magdalena Opletalová., pracuje ve Fokusu Praha, z.ú. jako ředitelka centra a je studentkou doktorského studia sociální práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

nevyhovující bydlení může představovat ohrožení vlastní autonomie, ztrátu sociální identity a statusu, jakož i kontroly nad vlastním životem. Bez přiměřeného a stabilního domova lze jen obtížně rozvíjet důvěru v sebe sama a svou sociální identitu, pocit domova je nezbytnou součástí ontologické bezpečnosti (Rolfe et al. 2020). Bydlení představuje základní životní potřebu a bytová nouze má na domácnosti, které jí čelí, četné negativní dopady, přičemž spektrum domácností v bytové nouzi je široké. (Glumbíková 2020).

V České republice chybí právní předpis definující sociální bydlení. Nejsou zde ukotvena ani práva a povinnosti jednotlivých subjektů (ne)realizujících sociální bydlení, jejich kompetence a odpovědnost (Kalenda, Glumbíková, Gojová 2021). Lidé v bytové nouzi často čelí diskriminaci a nezájmu společnosti, některé studie používají termín „homeismus“ (Canham et al. 2022).

Jedním z významných cílů a úkolů sociální práce je být aktivním činitelem při řešení sociální exkluze ve společnosti (Schirmer, Michailakis 2015; Vašat, Blahoutová 2020). Bytová nouze představuje jen jeden z projevů sociální exkluze, mezi další projevy lze řadit například výskyt exekuce, školní neúspěšnosti a odebírání dětí z rodin (Klusáček 2022). Schirmer a Michailakis (2015) v tomto kontextu poukazují na Luthmannovský přístup k exkluzi/inkluzi a jeho využití v sociální práci, který poskytuje koncepční nástroje k pochopení inkluze a exkluze způsobem vysoce relevantním pro sociální práci. Podle tohoto principu společnost představuje komplexní sociální systém zahrnující veškerou komunikaci, k hlavním úkolům sociální práce při ukončování bytové nouze patří prevence vyloučení, zprostředkování inkluze a překonávání vyloučení.

S lidmi v bytové nouzi nejčastěji spolupracují sociální pracovníci obcí nebo pracovníci sociálních služeb. Úkolem sociálních pracovníků na obecních úřadech je poskytnutí odborné pomoci a poradenství široké cílové skupině ohrožených osob a jejich případné propojení s dalšími zdroji pomoci, sociální pracovníci ze služeb rovněž poskytují základní sociální poradenství, individuálně zjišťují přání a potřeby klientů a představují konkrétní nabídku a podmínky služeb dle poskytovatele, dále zprostředkují propojení s prostředím vně sociální služby (Zajacová 2023).

Klíčové principy ukončování bytové nouze jsou individuální podpora, možnost volby, podpůrné služby a multidisciplinární spolupráce. Přetrvávajícími překážkami v realizaci jsou nedostatek dostupných bytů, problémy s financováním, neefektivní spolupráce aktérů, byrokratické procesy, a především nedostatek politické podpory. Bytovou nouzi nelze ukončit bez dostatečné kapacity finančně dostupných bytů a přiměřeně nastaveného systému financování do efektivních projektů, jako je Housing First. Takový systém potenciálně vytváří dlouhodobé úspory v řadě odvětví: zdravotnictví, vězeňství a další (Mackie, Johnsen, Wood, 2019). Funkční jsou modely postavené na bydlení v bytech, klíčem k dlouhodobým pozitivním výsledkům je věrnost stěžejním principům modelu Housing First, jehož využití vede ke zlepšení duševního a fyzického zdraví (O'Campo 2022).

Jakkoli je dominantním modelem ve světě Housing First, v České republice je nejčastěji využívaný model schodišťový (Baptista, Marlier 2019).

	Cílová skupina	Východiska
Housing Ready	Lidé v bytové nouzi mimo byty	Individuální přístup a zásluhovost, klient musí prokázat kompetence k bydlení
Housing First	Lidé v bytové nouzi s komplexními potřebami	Bydlení je lidské právo, klient získává bydlení bez přípravy s takovou mírou podpory, jakou potřebuje. Podmnožinou je Rapid Rehousing určený rodinám založený na rychlém návratu do bydlení. Další variantou je komunitní Housing First využívající celé domy. Housing First „Light“ — méně intenzivní preventivní podpora, řasově omezený model.
Housing Led	Lidé v bytové nouzi	Bydlení je lidské právo, míra podpory je individuální, případně žádná (Housing Only)

TABULKA Č. 1 (zdroj vlastní)

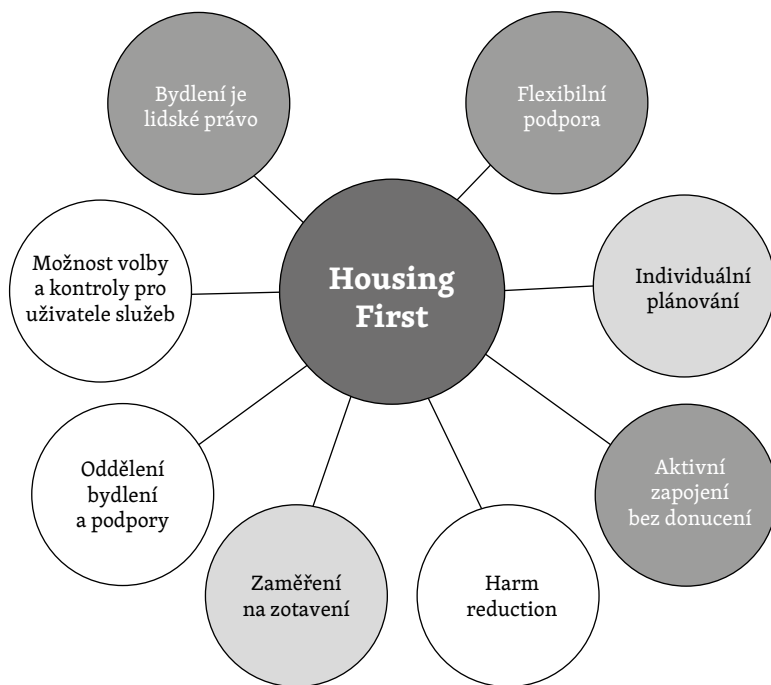
Model Housing Ready (podmnožinou je Treatment First) představuje koncept, který si na jedné straně klade za cíl pomoci lidem v bytové nouzi najít bydlení, na druhé straně se snaží člověka vychovávat, umožňovat mu seberozvoj pomocí nabývání tzv. kompetencí k bydlení. Jedná se o tradiční přístup, často označovaný jako schodišťový (Henwood, Stanhope, Padget 2011). Hlavní myšlenkou tohoto přístupu je to, že na bydlení se člověk musí připravit, a to tak, že prochází jednotlivými stupni. Pro postup do každého následujícího stupně je potřeba splnit nastavená kritéria. Běžné a samostatné bydlení je až posledním krokem procesu.

Důraz je kladen jak na individuální přístup ke klientovi, tak i na zásluhovost. Přístup je postaven na velmi komplexní a hierarchicky uspořádané soustavě různých forem sociálních služeb, ubytování a bydlení, přičemž integrální součástí je individuální sociální práce. Díky tomuto modelu služby vynakládají značné prostředky na zajištění základních potřeb klientů, jako je strava a přístřeší, ale jejich výsledky v oblasti ukončování bezdomovectví jsou neuspokojivé (Greenwood 2020).

Nevýhodu tohoto přístupu lze spatřovat v nižších stupních systému, jimiž jsou například azylové domy, které se svým charakterem zcela zásadně liší od běžných bytů. Lidé, kteří se v nich nachází, vedou také odlišný způsob života. Typ bydlení mimo jiné ovlivňuje míru soukromí, nutnost dodržovat pravidla. Jinými slovy dovednosti, které klient získá v azylovém domě, jsou ve skutečnosti jiné než ty, které uplatní v běžném bytě (Snopek, Matoušek 2014).

Tento přístup byl nabízen od 90. let jak poskytovateli sociálních služeb, tak obcemi. Mezi hlavní problémy tohoto přístupu patří nízká efektivita. V rámci postupného bydlení se efektivita pohybuje mezi 10 a 15 %, přičemž tzv. selhání a neúspěchy není možné připisovat výhradně klientům. Jednotlivé případy ukázaly, že problémy nejsou způsobeny (jen) nedostatkem kompetencí, ale i systémovými chybami, jako je nepravdělná a nejistá výplata sociálních dávek, omezená nabídka pracovních příležitostí, etnická diskriminace a sociální marginalizace (Kocman, Klepal 2016).

Přístup „Housing First“ (Padget, Henwood, Tsemberis 2016) odmítá nutnost dlouhých příprav a bytovou nouzi přímo ukončuje samostatným bydlením s flexibilní podporou dle potřeby (pokud je bydlení bez podpory, používá se termín Housing Only). Filosofie je tedy odlišná a bytová nouze je ukončena tím, že klient se dostává přímo do standardního bytu. Základním principem přístupu Housing First je rychlé

OBRÁZEK Č. 1 Schéma principů přístupu Housing First (zdroj vlastní)

poskytnutí bydlení, a to bez prokazování tzv. kompetencí k bydlení (není vyžadována podmínka abstinence, léčby závislostí, předchozí pobyt v azylovém domě, zkušenost s tréninkovým bydlením apod.) a je primárně určen pro klienty s potřebou vysoké míry podpory. Efektivita tohoto přístupu je výrazně vyšší nežli u Housing Ready, úspěšnost se liší v různých zemích, ale pohybuje se mezi 80 a 95 % (Pleace 2017).

Jakkoli je model Housing First výrazně efektivnější nežli schodišťové modely (Housing Ready, Treatment First), není ideální pro každého. Prevencí osamělosti a sociální izolace představuje model Komunitní Housing First. Jak z názvu vyplývá, jedná se o komunitní bydlení, nikoliv o samostatné bydlení rozptýlené v rámci města. Tento model zachovává charakteristiky Housing First, jako je oddělená podpora a kontrola, přístup harm reduction, k dispozici jsou podpůrné multidisciplinární týmy. Nevýhodou jsou vyšší náklady, protože vyžaduje využití celých budov a plně dostupný podpůrný tým. Problémy mohou vznikat v důsledku přítomnosti mnoha lidí s komplexními problémy na jednom místě (Pereira 2015). Jako další podmnožinu tohoto přístupu lze chápat Rapid Re-Housing, kde se rovněž jedná o rychlé zabydlení ve standardních bytech. Cílovou skupinou jsou však rodiny s dětmi a jedná se o rychlý návrat do bydlení po jeho ztrátě. Cílem je rovněž návrat do standardního bydlení a ukončení bytové nouze. Jistota domova představuje první milník na cestě k lepší kvalitě života, lidé v bytové nouzi mají často velké potíže v oblasti duševního a fyzického zdraví. Místo, které znamená domov, je pro rodinu vždy lepší než přechodné ubytování v azylovém domě, neboť lidem umožňuje řešit problémy, které je do bytové nouze přivedly (García, Kim 2020).

Housing Led rovněž počítá se samostatným bydlením bez přípravy, ale zaměřuje se na širší cílovou skupinu, je tedy vhodný i pro domácnosti bez potřeby podpory, případně s nízkou mírou podpory. Přístup je více podobný flexibilní podpoře nezávislé na ubytování (Homeless Link 2014).

V každodenní sociální realitě České republiky lze pozorovat, že se model důsledně odpovídající jednotlivým systémům objevuje spíše výjimečně a hranice mezi jednotlivými typy nejsou vždy zřetelné (Vávrová, Gojová 2020). Implementace přístupu Housing First (Ripka et al. 2018) vykazuje vysokou úspěšnost i v českém prostředí, tento přístup se jeví jako vysoce efektivní.

METODY VÝZKUMU

V první fázi byla identifikována klíčová otázka: „Co je známo o ukončování bezdomovectví?“, přičemž ukončení bezdomovectví je chápáno v souladu s Haggerty (2019), který říká, že bytová nouze není nevyhnutelná, ale je řešitelná. Podklady byly získávány manuálním vyhledáváním anglických článků v elektronické databázi Google Scholar.

Časové období bylo zúženo na roky 2019 až 2023 za použití klíčových slov: ending homelessness, social work, social workers. V další fázi byly vyloučeny studie zaměřené výhradně na prevenci, specifika sociální práce v období pandemie COVID 19 a ty, které se soustředily pouze na specifické cílové skupiny (veteráni, mladí uživatelé návykových látek, oběti domácího násilí a podobně). Relevantní údaje byly zaznamenány do tabulky v programu Microsoft Excel. Zahrnovaly název práce, autora, rok vydání, cíle studie, cílovou skupinu, použitou metodiku, závěry a doporučení autorů. Pomocí obsahové analýzy bylo identifikováno několik kategorií pro řešení výzkumné otázky.

VÝSLEDKY

Nejprve bylo identifikováno více než 16 000 textů, později bylo manuálně vybráno 16 prací nejlépe korespondujících s tématem. Tabulka 2 zobrazuje základní charakteristiky textů, graf 5 doporučení pro praxi, které z identifikované literatury vyplývají.

Autor a rok publikování	název	metoda
Rolfe, 2020, BMC Public Health	Housing as a social determinant of health and wellbeing: developing an empirically-informed realist theoretical framework	kvantitativní údaje z longitudinální studie
García, Kim, 2020 Int. J. Environ. Res. Public Health	“I Felt Safe”: The Role of the Rapid Rehousing Program in Supporting the Security of Families Experiencing Homelessness in Salt Lake County	kvalitativní data prostřednictvím fokusních skupin a rozhovorů s 31 účastníky, 23 rodinami zažívajícími bezdomovectví, dvěma pronajímateli, šesti manažery případů a poskytovateli služeb

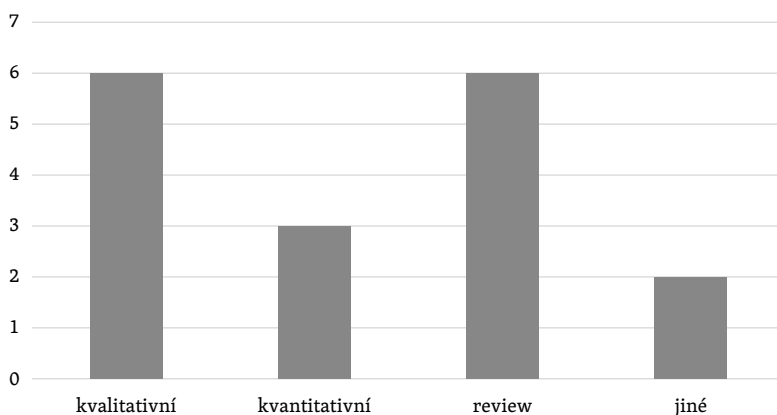
Autor a rok publikování	název	metoda
Granfelt, Turunen, 2021 Social Inclusion	Women on the Border between Home and Homelessness: Analysing Worker-Client Relationship	Kvalitativní, tematické rozhovory, 9 žen se zkušeností, 3 pracovníci
Kohut, Patterson, 2022, Canadian Review of Sociology	Being homeless at the “End” of homelessness navigating the symbolic and social boundaries of housing first	Kvalitativní, rozhovory s 22 lidmi se zkušeností s bytovou nouzí
Painter, Culhane, 2021, European Journal of Homelessness	Social Investment in Ending Homeless	Review
Buccieri et al., 2023, International Journal of Homelessness	Ending Homelessness in Canada: Reflections from Researchers in the Field	Rozhovory s experty 26 kanadských výzkumníků v oblasti bezdomovectví se v létě 2021 zúčastnilo strukturovaných rozhovorů s videozáznamem
Mackie, Johnsen, Wood, 2019, European Journal of Homelessness	Ending Street Homelessness: What Works and Why We Don't Do It	systematický přehled literatury a panel odborníků, rozhovory s 11 klíčovými informátory
Henwood, Aykanian, 2020, Journal of Social Work Education	Advancing Social Work Education to Meet the Grand Challenge of Ending Homelessness	Review
Lee, Sinn, Culhane, 2021, The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science	Homelessness as a Moving Target	Review
O'CAMPO, 2022, eClinicalMedicine	Health and social outcomes in the Housing First model: Testing the theory of change	longitudinální kvantitativní údaje
Baptista, Marlier, 2019	Fighting homelessness and housing exclusion in Europe	Review
Gaboardi et. al, 2019 International Journal of Environmental Research and Public Health	Goals and Principles of Providers Working with People Experiencing Homelessness: A Comparison Between Housing First and Traditional Staircase Services in Eight European Countries	focus group s pracovníky
Budescu, Sisselman-Borgia, Torino, 2020 Journal of Social Service Research	An Experimental Approach to Assessing the Attitudes of Social Service and Healthcare Employees toward the Homeless	Experiment

Autor a rok publikování	název	metoda
Osborne, 2019	Who Gets “Housing First”? Determining Eligibility in an Era of Housing First Homelessness	etnografický terénní výzkum
Barile, Pruitt, Parker, 2019	Identifying and understanding gaps in services for adults experiencing homelessness	Kvantitativní
Haggerty, 2019	Moving from Charity to Justice in Our Work to End Homelessness	Review

TABULKA 2

METODOLOGIE TEXTŮ

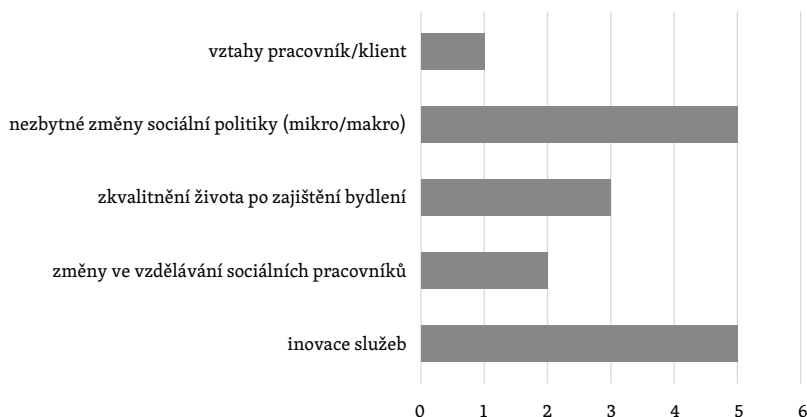
Cílovou skupinu tvořily v největší míře experti, dále osoby bez přístřeší a osoby s nejjistým a nestabilním bydlením, sociální pracovníci a zdravotníci působící ve službách pro osoby bez domova.

Použité metodologie

POZNATKY A DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Všichni autoři vychází z modelu Housing First, mezi nezařazenými studii nebyla žádná, která by doporučovala schodišťový model postavený na zásluhovosti. V jedné studii se porovnávala vykonávaná sociální práce z hlediska cílů (Gaboardi et al. 2019). Autoři se nejčastěji zaměřovali na možnosti zlepšení a zefektivnění modelů ukončování bytové nouze postavených na rychlém zabydlení v bytech, a to v následujících oblastech:

Oblasti doporučení

Vzhledem ke komplexnímu charakteru bytové nouze není překvapivé, že většina doporučení směřovala do oblasti změn sociální politiky. Důležitý je posun cílů, a to od zmírňování dopadů bezdomovectví a bytové nouze k jeho skutečnému ukončování. Haggerty (2019) k tomu uvádí, že je potřeba nejméně pět myšlenkových přerámování:

- Bytová nouze není nevyhnutelná, ale je řešitelná
- Řešením nejsou jednotlivé programy, ale celospolečenský závazek
- Data o bytové nouzi jsou potřeba v reálném čase, a to o jednotlivcích, nejen o jejich počtech
- Dodržování pravidel a metodik nestačí, nezbytné je soustavně řešit výzvy, nespokojit se s automatickým udržováním tradičních služeb
- Investice do ukončování bytové nouze je důležitá

Ačkoli je známo vše, co je k ukončení bytové nouze třeba, stále chybí silnější politická vůle, další brzdu představují byrokratické procesy (Mackie, Johnsen, Wood 2019). Je důležité, aby všechny úrovně státní správy nesly odpovědnost za politická rozhodnutí a zaváděly takové politiky a zákony, které definují bydlení jako lidské právo (Bucieri et al. 2023).

V rámci doporučených změn služeb je upozorňováno na jejich dostupnost, klienti upřednostňují služby dostupné z hlediska dopravy a takové, kde je s nimi zacházeno s respektem (Barile, Pruitt, Parker 2019). Painter a Culhane (2021) doporučují, aby byl model Housing First doplněn o další inovativní přístupy, například flexibilní rozpočty a sociální podporu. Housing First s sebou však nese i rizika. Pokud je například pro zařazení potřeba prokázat zranitelnost, mohou někteří lidé zůstat bez podpory, neboť pouhé bezdomovectví již nestačí k tomu, aby byl člověk považován za dostatečně zranitelného pro získání bydlení (Osborne 2019).

Cílovou skupinou modelu Housing First jsou převážně nemocní lidé, kteří se ocitli v nouzi. Přestože je tento model schopen jim efektivně pomoci, ne vždy se to podaří. Někteří lidé v nouzi o bydlení nepožádají, protože předpokládají, že nebudou úspěšní, neboť mají zkušenosti s diskriminací a sociálním vyloučením (Kohut, Patterson 2022).

Model Housing First se stal dominantním paradigmatem v politice ukončování bytové nouze, avšak je třeba upozorňovat na jeho možná rizika, jako je socioprostorové vyloučení některých skupin obyvatel ve stále gentrifikovanějších městech. „Běžné bydlení“ není vhodné pro všechny chudé a sociálně vyloučené rodiny, protože předpokládají například přístup k osobnímu automobilu (Kohut, Patterson 2022).

Získání standardního bydlení má velmi pozitivní vliv, a to především v oblasti zdraví (Rolfe 2020). Zajišťuje konzistenci v životech klientů a umožňuje jim realizovat adekvátní sebeobsluhu, komunikovat s pomáhajícími profesionály včetně zdravotníků a obnovit sociální kontakty s rodinou (García, Kim 2020). O'Campo (2022) potvrzuje zvýšení kvality života a zdraví v případě zajištění bydlení, zároveň však upozorňuje, že v krizových situacích jsou i přesto možné propady.

Sociální pracovníci představují významné aktéry ukončování bytové nouze, kvalitní vztahy mezi nimi a lidmi bez domova mají pro efektivitu jejich intervencí značný význam (Granfelt, Turunen 2021). V této souvislosti se jeví nezbytné zajistit pracovníkům školení a zajistit klientům prostředí bez předsudků (Budescu, Sisselman-Borgia, Torino 2020). Na potřebu změn ve vzdělávání, a to jak v překonávání předsudků, tak ve spolupráci v rámci multidisciplinárních týmů, upozorňují Henwood a Aykanian (2020).

ZÁVĚR

Zatímco v odborných studiích zachycených v tomto přehledu je řešeno, jak zkvalitňovat efektivní modely postavené na bydlení v bytech, v České republice je dosud uplatňován neefektivní model postavený na zásluhovosti. Sociální pracovníci a pracovníce mají k dispozici dostatek výzkumů, které jim ukazují cestu, jakým způsobem s klienty pracovat tak, aby bytová nouze jednotlivců a domácností byla ukončena. Jakkoli sami nemají možnost měnit podmínky pro ukončování bytové nouze (například zajištěním vyššího počtu finančně dostupných bytů), mohou mít přehled o tom, co funguje, apelovat na politiky, relevantní aktéry a veřejnost a žádat změnu. Pro skutečně pozitivní dopady a ukončení bytové nouze je třeba zabývat se i prevencí gentrifikace a diskriminace.

LITERATURA

- BALÁŽ, Roman. *Faktory procesu dosahování oborových zájmů v konstrukcích sociálních pracovníků*. Brno, 2017. Disertační práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních.
- BAPTISTA, Isabel; MARLIER, Eric. *Fighting homelessness and housing exclusion in Europe. A study of national policies*. Brussels: European Commission, 2019. ISBN 978-92-76-08769-4. Dostupné z: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2dd1bd61-d834-11e9-9c4e-01aa75ed71a1/language-en#>
- BARILE, John P.; PRUITT, Anna S.; PARKER, Josie, L. Identifying and understanding gaps in services for adults experiencing homelessness. *Journal of Community & Applied Social Psychology* [online]. 2019, 30(3): 262–277 [cit. 17.11.2023]. ISSN 1099-1298. Dostupné z: <https://doi.org/10.1002/casp.2440>
- BUCCIARI, Kristy et al. Ending Homelessness in Canada: Reflections from Researchers in the Field. *International Journal on Homelessness*

- [online]. 2023, 3(2): 237–251 [cit. 17.11.2023]. ISSN 2564-310X. Dostupné z: <https://doi.org/10.5206/ijoh.2022.2.15213>
- BUDESCU, Mia; SISSELMAN-BORGIA, Amanda; TORINO, Gina C. An Experimental Approach to Assessing the Attitudes of Social Service and Healthcare Employees toward the Homeless. *Journal of Social Service Research* [online]. 2020, 47(2): 245–255 [cit. 17.11.2023]. ISSN 1540-7314. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/01488376.2020.1745350>
- CANHAM, Sara L. et al. Understanding discrimination towards persons experiencing homelessness: A scoping review protocol. *BMJ Open* [online]. 2022, 12(12): e066522 [cit. 2. 8. 2023]. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1136/bmjopen-2022-066522>
- CULHANE, Dennis P.; METRAUX, Stephen; HADLEY, Trevor. Public Service Reductions Associated with Placement of Homeless Persons with Severe Mental Illness in Supportive Housing. *Housing Policy Debate*. 2002, 13(1): 107–163. ISSN 1051-1482.
- GABOARDI, Marta et al. Goals and Principles of Providers Working with People Experiencing Homelessness: A Comparison Between Housing First and Traditional Staircase Services in Eight European Countries. *Int. J. Environ. Res. Public Health* [online]. 2019, 16(9): 1590 [cit. 17.11.2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.3390/ijerph16091590>.
- GARCÍA, Ivis; KIM, Keuntae. “I Felt Safe”: The Role of the Rapid Rehousing Program in Supporting the Security of Families Experiencing Homelessness in Salt Lake County, Utah. *Int. J. Environ. Res. Public Health* [online]. 2020, 17(13): 4840 [cit. 17.11.2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.3390/ijerph17134840>
- GLUMBÍKOVÁ, Kateřina et al. *Výzkumná zpráva B: vyhodnocení podpory systémového projektu MPSV a formulace doporučení pro MPSV, případně jiné státní orgány pro další poskytování podpory prostřednictvím systémových projektů* [online]. Ostrava: Ostravská univerzita, Fakulta sociálních studií, 2020 [cit. 17.11.2023]. Dostupné z: <http://socialnibydeni.mpsv.cz/cs/dokumenty/analyzy-cz>
- GRANFELT, Riitta; TURUNEN, Saija. Women on the Border between Home and Homelessness: Analysing Worker–Client Relationship. *Social Inclusion* [online]. 2021, 9(3): 223–233 [cit. 17.11.2023]. ISSN 2183-2803. Dostupné z: <https://doi.org/10.17645/si.v9i3.4313>
- GREENWOOD, Ronni M. Comparison of Housing First and Traditional Homeless Service Users in Eight European Countries: Protocol for a Mixed Methods, Multi-Site Study. *JMIR Research Protocols* [online]. 2020, 9(2): e14584 [cit. 17.11.2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.2196/14584>
- HAGGERTY, Rosanne. Moving from Charity to Justice in Our Work to End Homelessness. *Journal of Vincentian Social Action* [online]. 2019, 4(1): 9–16 [cit. 17.11.2023]. ISSN 2475-9643. Dostupné z: <https://scholar.stjohns.edu/jovsa/vol4/iss1/6>
- HENWOOD, Benjamin F.; AYKANIAN, Amanda. Advancing Social Work Education to Meet the Grand Challenge of Ending Homelessness. *Journal of Social Work Education* [online]. 2020, 56(S1): S1–S3 [cit. 17.11.2023]. ISSN 1043-7797. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/10437797.2020.1744417>
- Homeless Link. *The unhealthy state of homelessness: Health audit results 2014* [online]. London: Homeless Link, 2014 [cit. 17.11.2023]. Dostupné z: <https://homeless.org.uk/knowledge-hub/the-unhealthy-state-of-homelessness-health-audit-results-2014/>
- HURST, Greg. *Could universities do more to end homelessness?* [online]. Oxford: Higher Education Policy Institute, 2022 [cit. 3. 10. 2023]. ISBN 978-1-908240-95-8. Dostupné z: <https://www.hepi.ac.uk/wp-content/uploads/2022/07/Could-universities-do-more-to-end-homelessness.pdf>
- KALENDA, Soňa; GLUMBÍKOVÁ, Kateřina; GOJOVÁ, Alice. *Děti v bytové nouzi aneb O dopadech nestability bydlení* [online]. Ostrava: Ostravská univerzita, 2021 [cit. 17.11.2023]. ISBN 978-80-7599-219-2. Dostupné z: <https://dokumenty.osu.cz/fss/publikace/deti-v-bytove-nouzi.pdf>
- KLUSÁČEK, Jan. *Sociální vyloučení, bytová nouze, exekuce, školní neúspěšnost, odebrání dětí z rodin*

- na úrovni ORP [online]. Tábor: 51. Konference České demografické společnosti, 25. 5. 2022 [cit. 10.11.2023]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/234816503-Socialni-vyloucenibytova-nouze-exekuce-skolni-neuspesnost-odebirani-deti-z-rodin-na-urovni-orp-hledani-souvislosti.html>
- KOCMAN, David; KLEPAL, Jaroslav. *Prostupné bydlení — Evaluece* [online]. Praha: Úřad vlády ČR — Agentura pro sociální začleňování, 2016 [cit. 14.9.2022]. ISBN 978-80-7440-153-4. Dostupné z: https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/publikace/kocman_a_klepal_2016_evaluace-prostupne-bydleni_fin_print.pdf
- KOHUT, Chris; PATTERSON, Matt. Being homeless at the “End” of homelessness navigating the symbolic and social boundaries of housing first. *Canadian Review of Sociology* [online]. 2022, 59(1): 59–75 [cit. 17.11.2023]. ISSN 1755-618X. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/cars.12369>
- LEE, Barrett A.; SINN, Marybeth; CULHANE, Dennis P. Homelessness as a Moving Target. *The American Academy of Political and Social Science* [online]. 2021, 693(1): 8–26 [cit. 17.11.2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/0002716221997038>
- MACKIE, Peter; JOHNSEN, Sarah; WOOD, Jenny. Ending Street Homelessness: What Works and Why We Don't Do It. *European Journal of Homelessness*. 2019, 13(1): 49–60. ISSN 2030-3106.
- MAREŠ, Jiří. Přehledové studie: jejich typologie, funkce a způsob vytváření. *Pedagogická orientace* [online]. 2013, 23(4): 427–454 [cit. 17.11.2023]. ISSN 1805-9511. Dostupné z: <https://doi.org/10.5817/PedOr2013-4-427>
- MASON, Karlo. *Homelessness and social work education* [webinář]. London: King's College London, NIHR Policy Research Unit in Health and Social Care Workforce, 2023 [cit. 6.7.2023]. Dostupné z: <https://www.kcl.ac.uk/news/homelessness-and-social-work-education>
- MATOUŠEK, Oldřich; HEJNOVÁ, Kateřina. Profesiogram jako podklad pro konstrukci vzdělávacích programů. *Sociální Práce/Sociálna Práca/Czech & Slovak Social Work*. 2019, 19(2): 106–117. ISSN 1213-6204.
- O'CAMPO, Patricia et al. Health and social outcomes in the Housing First model: Testing the theory of change. *eClinicalMedicine* [online]. 2022, 47: 101387 [cit. 17.11.2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2022.101387>
- OSBORNE, Melissa. Who Gets “Housing First”? Determining Eligibility in an Era of Housing First Homelessness. *Journal of Contemporary Ethnography* [online]. 2019, 48(3): 402–428 [cit. 17.11.2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/0891241617753289>
- PADGET, Deborah K.; HENWOOD, Benjamin F.; TSEMBERIS, Sam J. *Housing First: Ending Homelessness, Transforming Systems, and Changing Lives*. Oxford: Oxford University Press, 2016. ISBN 978-0199989805.
- PAINTER, Gary; CULHANE, Dennis. Social Investment in Ending Homeless. *European Journal of Homelessness* [online]. 2021, 15(3): 133–145 [cit. 17.11.2023]. ISSN 2030-3106. Dostupné z: https://www.feantsaresearch.org/public/user/Observatory/2021/EJH_15-3/Final/EJH_15-3_A9.pdf
- PATTERSON, Matt; KHOUT, Chris. Being Homeless at the „End“ of Homelessness: Navigating the Symbolic and Social Boundaries of Housing First. *Canadian Review of Sociology*. 2022, 59(1): 59–75. ISSN 1755-6171.
- PAYNE, Malcolm. *Modern social work theory*. London: The Macmillan Press, 1997. ISBN 978-0925065155.
- PERIERA, Adeline S. *There are no simple recipes when dealing with complex phenomena such as homelessness, nevertheless there are some recipes which may work better than others: housing led approaches Vs staircase model* [online]. Etterbeek: EU-Logos Athena, 2015 [cit. 17.11.2023]. Dostupné z: <https://www.eu-logos.org/2015/01/19/there-are-no-simple-recipes-when-dealing-with-complex-phenomena-such-as-homelessness-nevertheless-there-are-some-recipes-which-may-work-better-than-others-housing-led-approaches-vs-staircase-model/>

- PLEASE, Nicholas. *Evropská příručka Bydlení především* [online]. Praha: Úřad Vlády ČR — Sekce pro lidská práva, 2017 [cit. 17.11.2023]. ISBN 978-80-7440-159-6. Dostupné z: <https://housingfirsteurope.eu/wp-content/uploads/2021/11/housing-first-guide-czech.pdf>
- PLEASE, Nicholas. *Housing First Guide: Europe* [online]. Brusel: FEANTSA, 2018 [cit. 17.11.2023]. Dostupné z: https://www.feantsa.org/download/hfg_full_digital1907983494259831639.pdf
- POTŮČEK, Martin; SVOBODA, Radovan. Analýza vývoje legislativního rámce podpory návratu lidí bez domova do bydlení. *Fórum sociální práce*. 2020, 1(10): 18–24. ISSN 1802-5854.
- RIPKA, Štěpán et al. The Housing First for Families in Brno Trial Protocol: A Pragmatic Single-Site Randomized Control Trial of Housing First Intervention for Homeless Families in Brno, Czech Republic. *European Journal of Homelessness*. 2018, 12(1): 133–150. ISSN 2030-2762.
- ROLFE, Steve et al. Housing as a social determinant of health and wellbeing: developing an empirically-informed realist theoretical framework. *BMC Public Health* [online]. 2020, 20: 1138 [cit. 3.4.2023]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1186/s12889-020-09224-0>
- SCHIRMER, Werner; MICHAELAKIS, Dimitris. The Luhmannian approach to exclusion/inclusion and its relevance to Social Work. *Journal of Social Work*. 2015, 15(1): 45–64. ISSN 1468-0173.
- SNOPEK, Jan; MATOUŠEK, Roman. *Prostupné bydlení — Metodika* [online]. Praha: Úřad vlády ČR — Agentura pro sociální začleňování, 2014 [cit. 17.11.2023]. ISBN 978-80-7440-113-8. Dostupné z: https://www.socialni-zaclenovani.cz/wp-content/uploads/Metodika_Prostupne-bydleni.pdf
- VAŠAT, Jan; BLAHOUTOVÁ, Nikola. Téma sociálně vyloučených lokalit z perspektivy lokálních politických aktérů. *Fórum sociální politiky*. 2020, 20(6): 22–29. ISSN 1802-5854.
- VÁVROVÁ, Soňa; GOJOVÁ, Alice. Emerging Models of Social Work Accompanying Housing, or How Czech Social Workers Treat Homelessness in Families with Children, while Having No Legal Support. *Sociální Práce/Sociálna Práca/Czech & Slovak Social Work*. 2020, 20(4): 54–70. ISSN 1213-6204.
- ZAJACOVÁ, Melanie. *Sociální práce jako profese v České republice*. Praha, 2023. Disertační práce. Karlova Univerzita, Filozofická fakulta.